

Per Øverland: Historieglimt 258 – Et dramatisk øyeblikk

Vi skal til vår store dramatiker Henrik Ibsen og se på et dramatisk øyeblikk som han legger i vårt område. I *Kongsemnene* fra 1864, et historisk skuespill i fem akter, møter vi kong Skule etter at han måtte rømme fra sin svigersønn Håkon Håkonsson i Nidaros. Hele skuespillet dreier seg om forholdet mellom Skule Bårdsson fra Rein i Rissa og den unge kong Håkon IV Håkonsson, sønnesønn av kong Sverre og sønn av kong Håkon III Sverresson. Forholdet mellom de to var preget av mye dramatik og fører oss rett inn i kongeproblematikken i datidens Norge.

La oss se litt nærmere på de to hovedpersonene. Skule var eldst, født i 1189. Han var samfedre halvbror av kong Inge Bårdsson som var konge fra 1204. Da kong Inge døde i 1217, ville Skule etterfølge sin bror og bli den nye kongen. Det skulle bli annerledes. Kong Inge hadde tidlig godkjent den lille Håkon som kongesønn og arveberettiget til kongedømmet. Han kom bare halvannet år gammel til Nidaros og ble opptatt ved kong Inges hoff. Håkon ble født utenfor ekteskap et halvt år etter at hans far brått døde i 1204. Han mor var Inga fra Varteig. Hun ble pålagt å bære glødende jern for å bevise at hun hadde født en kongesønn. Et slikt prov ble godtatt på denne tiden. Da kong Inge døde, tok birkebeinerne Håkon til sin høvding og han ble hyllet som konge på Øretinget 13 år gammel. Håkon og Skule hadde kjent hverandre i mange år. Begge hadde holdt til ved kong Inges hoff. Skule som var jarl, ble gjort til leder for formynderregjeringen og fikk ansvar for en tredel av landet. Han regjerte i hovedsak fra Nidaros. Spenningen mellom den unge kongen og den eldre jarlen var stor og toppet seg gang på gang i konflikter. Som et av mange forsøk på å dempe spenningen giftet kong Håkon seg med Margrete, Skules datter. Skule hadde lenge tittelen jarl, men i 1237 ble han opphøyd til hertug.

Den langvarige spenningen utløses da Skule i 1239 lar seg utrope til konge på Øretinget i Nidaros. Kong Håkon dømmer forræderen til døden og angriper Nidaros med sin flåte i mai året etter. Kong Håkon inntar byen og kong Skule flykter. Det er under denne flukten vårt øyeblikk oppstår. Skuespillet

plasserer episoden i «Granskog i skogen ovenfor Nidaros». Vi treffer Skule og en liten flokk av hans aller nærmeste menn. I Ibsens dramaer er det nøyaktige sceneanvisninger. Det er måneskinn, men natten er tåkete. Gruppen kommer gjennom skogen inn fra venstre. Scenen ses ned fra elvebredden. Vi forstår at Skule og hans menn har tatt seg over Nidelva i båt og klatret opp skråningen. Av replikkene der mennene drøfter hvor de skal fare videre, forstår vi at veien videre til høyre går mot Elgeseter. Det sies uttrykkelig at mot venstre går det vei til Lade og Ladehammeren. Vi står altså på Bakklandet eller litt lenger opp mot Møllenberg og Lademoen.

Dersom vi ser litt bakover i dramaet, vil vi se at dikteren ruller opp hele konfliktens bakgrunn. Første akt dreier seg om Ingas jernbyrd som skjer i Bergen. Også andre akt er i Bergen der kong Håkon og Skule jarl opptrer sammen med landets ledende personer. En av dem er bisp Nikolas som var leder for baglerne som kjempet mot kong Sverre i siste del av hans tid. Etter Sverres råd forlikte sønnen seg med kirkens menn og bisp Nikolas. Tredje og fjerde akt utspiller seg i Oslo med en rekke av de samme personene. Spenningen mellom Håkon og Skule ligger hele tiden som en rød tråd i skuespillet. Femte og siste akt er i Nidaros der kampen og flukten utspiller seg.

I den tåkete måneskinnsnatten drøfter mennene hva de skal gjøre. En hovedsak er om de skal greie å røve den lille kongesønnen Håkon for å ha et forhandlingskort med kong Håkon. Så kommer et mellomspill. En korsbror som sitter på en stubbe bak de andre tar til orde. De andre sprer seg i skogen. Denne «korsbror» viser seg å være bisp Nikolas' gjenferd. Han var død i 1225 og uttaler seg i ordelag som var han kommet opp fra helvete. Det er et selsomt opptrekk som tar storparten av tiden i skogen. Her lyder de kjente strofene fra Nikolas' munn:

«Går til sin gjerning de norske menn

viljeløst vimrende, vet ei hvorhen,-

skrukker seg hjertene, smyger seg sinnene,

veke som vuggende vidjer for vindene,-

kan kun om én ting i verden de enes,

*den, at hver storhet skal styrtes og stenes,-
heises som merke usseldoms klute,
setter de æren i flukt og i fall,-
da er det bisp Nikolas som er ute,
bagler-bispen som røkter sitt kall!»*

Da gjenferdet forsvinner, tar Skule veien til Elgeseter kloster der han vil søke asyl i kirken. Det diktet vi har gjengitt, gir uttrykk for erfaringene som ble gjort i den lange kamptiden mellom birkebeinere og baglere. Mange menn skiftet loyalitet, ofte flere ganger. Kong Skule dro til kirken og etter dramatiske samtaler mellom hans nærmeste slike som hans hustru og datter, går han ut av kirken sammen med sin sønn Peter. og blir hogd ned og drept av kong Håkons menn. Ibsen tar med replikken som skal ha falt fra kong Skule, om ikke å hugge i ansiktet. Både Skule og sønnen skal ha vært svært pene og staselige menn. Dette skjedde den 24. mai 1240.